

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ

ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА

УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНО БОГОСЛОВСКО ФАКУЛТЕТ
Број 0205-422/1
Датум 05. 9. 2025. год.
Београд

**ПОНОВНО ИЗЈАШЊАВАЊЕ КОМИСИЈЕ
О РАДОВИМА КАНДИДАТА ДР ВУКАШИНА МИЛИЋЕВИЋА**

Веће научних области друштвено-хуманистичких наука, као другостепени орган, на својој седници одржаној 24. децембра 2024. године, донело је решење бр. 02-06 Број: 612-1602/4-24 којим се усваја жалба кандидата др Вукашина Милићевића бр. 0205-567/1 од 04. новембра 2024. године на одлуку Изборног већа Факултета бр. 0104-453/4 од 25. септембра 2024. године и поништава наведена одлука Изборног већа Православног богословског факултета, па се предмет враћа првостепеном органу на поновно одлучивање.

У Образложењу ове одлуке Већа научних области друштвено-хуманистичких наука се углавном понављају аргументи које је кандидат др Вукашин Милићевић изнео у својој Жалби на одлуку Изборног већа Православног богословског факултета бр. 0104-453/4 од 25. септембра 2024. године, са акцентом на тврдњи да су ставови комисије „произвољни и не темеље се на аргументима“. Ово се посебно односи на радове „Ангелска дијастима“, Богословље 77/1 (2018), 139-151, затим рад „Горгонија“, Наслеђе, 53 (2022), 311-324, рад „Fraternity in Humanity and Global Mental Health“, Psychiatria Danubia 33/4, (2021), 862-866, рад „Religion and National/Ethnic identity – Theological and Contextual Positions in Orthodoxy“, in: Balkan Contextual Theology, Routledge, 2022, 30-44, као и рад „Од културе дијалога ка дијалошкој култури: теологија, култура и медији“, Култура 160 (2018), 81-96.

У закључку се наводи да је Веће научних области друштвено-хуманистичких наука „заузело став да је потребно да се Комисија за припрему реферата још једном изјасни о радовима жалиоца, уз детаљно образложење, а узимајући у обзир околност да је став Комисије о наведеним радовима кључно допринео формирању негативног реферата Комисије, у коме је дат предлог да се жалилац не изабере у звање доцента“.

Поступајући по овом решењу Већа научних области друштвено-хуманистичких наука, Комисија, изузев проф. др Миланка Говедарице које је дао издвојено мишљење на Реферат Комисије, приступа поновном изјашњавању о радовима кандидата др Вукашина Милићевића.

Комисија подсећа на Закључак реферата ове Комисије у коме стоји да је „Комисија закључила да радови Кандидата: „Од културе дијалога ка дијалошкој култури: теологија, култура и медији“, *Култура* 160 (2018), 81-96; Grigorije Durić & Vukašin Milićević, “Fraternity in Humanity and Global Mental Health”, *Psychiatria Danubina* 33/4 (2021), 862-866, “Religion and National/Ethnic Identity – Theological and Contextual Positions in Orthodoxy”, in: *Balkan Contextual Theology: An Introduction*, eds. Stipe Odak, Zoran Grozdanov, London/New York: Routledge, 2022, 30-44, и „Горгонија“, *Наслеђе* 53 (2022), 311-324, не спадају у ужу научну област Систематска теологија за коју се Кандидат бира.“ Комисија је такође закључила да „Будући да минимални услови за поновни избор у звање Доцента, између осталог предвиђају: „један објављен рад из категорије М20 или три рада из категорије М51 из научне области за коју се бира“, а да горе наведени радови не спадају у ужу научну област Систематска теологија, произилази да Кандидат у овој категорији има само један рад из уже научне области и то: „Ангелска дијастема?“, *Богословље* 77/1 (2018), 139-151, који је категорисан као М51, што значи да Кандидат др Вукашин Милићевић не испуњава прописане услове за поновни избор у звање Доцента.“

Пошто је Веће научних области друштвено-хуманистичких наука у свом Решењу нарочито истакло „околност да је став Комисије о наведеним радовима кључно допринео формирању негативног реферата Комисије“, Комисија сматра да је овом приликом неопходно бавити се само оценом радова кандидата: 1) „Од културе дијалога ка дијалошкој култури: теологија, култура и медији“, *Култура* 160 (2018), 81-96; 2) Grigorije Durić & Vukašin Milićević, “Fraternity in Humanity and Global Mental Health”, *Psychiatria*

Danubina 33/4 (2021), 862-866, 3) "Religion and National/Ethnic Identity – Theological and Contextual Positions in Orthodoxy", in: *Balkan Contextual Theology: An Introduction*, eds. Stipe Odak, Zoran Grozdanov, London/New York: Routledge, 2022, 30-44, и 4) „Горгонија“, *Наслеђе* 53 (2022), 311-324, пошто од оцене ових радова зависи испуњеност или неиспуњеност прописних минималних услова за поновни избор Кандидата у звање Доцента. Пошто је Комисија дала оцену да рад „Ангелска дијастима“, Богословље 77/1 (2018), 139-151, спада у ужу научну област Систематска теологија, Комисија је заузела став да није потребно да се поново бави анализом овог рада, као ни других радова Кандидата од чијег вредновања не зависи испуњеност прописаних услова за поновни избор у звање доцента.

Поновна анализа и оцена радова кључних за испуњење прописаних услова за поновни избор у звање доцента:

1) „Од културе дијалога ка дијалошкој култури: теологија, култура и медији“, *Култура* 160 (2018), 81-96.

У овом чланку, аутор разматра концепт културе дијалога кроз политички и историјски контекст, потенцијал хришћанске теологије у овом погледу, као и праксу која је у великој мери ограничена медијским простором. Он анализира различите аспекте дијалога у савременом друштву, постављајући питање у којој мери је могуће унапређивање културе комуникације унутар различитих друштвених и идеолошких оквира. Тврди да се култура дијалога може промишљати као шири појам дијалошке културе, која не само да подржава плурализам, већ га поставља као кључни оквир за друштвено и теолошко деловање. Овај приступ подразумева не само отвореност ка различитим становиштима, већ и стварање динамичког простора у којем се различити погледи не само толеришу већ и активно међусобно обогаћују. Аутор такође указује на значај религијских наратива као извора инспирације за међуљудске и друштвене односе, наглашавајући да је религијска мисао кроз историју често имала интегративну улогу у друштвима. У делу који се бави теолошким аспектом овог питања, аутор се фокусира на потенцијал хришћанске теолошке мисли да допринесе култури дијалога. Он указује на значај хришћанског учења о заједништву и љубави према ближњем, истичући да би таква перспектива могла играти важну улогу у превазилажењу подела. Такође се осврће на

историјске примере у којима је хришћанска теологија играла посредничку улогу у конфликтним ситуацијама, пружајући основу за разумевање и помирење међу различитим заједницама. Кроз теолошки концепт универзалног братства у Христу, аутор наглашава важност дијалога као аутентичног елемента хришћанског наслеђа, који би могао да помогне у изградњи заједничке културне основе у плуралистичком друштву. Овај аспект рада има за циљ да покаже како хришћанска традиција може да послужи као мост између различитих културних и идеолошких позиција, унапређујући отворену комуникацију и разумевање. Аутор посебно истиче улогу медија у обликовању јавног простора за дијалог, при чему указује на изазове које савремени медијски дискурс поставља пред аутентичан дијалог и интеркултурну комуникацију.

У свом Реферату, Комисија је констатовала да „овај рад више припада Хришћанској социологији – ужа научна област Практично богословље, а не области Систематске теологије“. Ова оцена је потпуно оправдана, пошто је **главна тема рада култура дијалога, а аутор се теологијом бави само у контексту сагледавања њене могућности да допринесе дијалошкој култури**. Иако аутор користи теолошке концепте као основу за своју аргументацију, **примарни нагласак је на друштвеној и комуниколошкој димензији дијалога**, што овај рад чини ближим домену хришћанске социологије, сврставајући га тако изван уже научне области систематске теологије.

Поред тога, рад се ослања на интердисциплинарни приступ, у којем се хришћанска мисао посматра у ширем друштвеном контексту, укључујући политичке, медијске и културолошке факторе. Ово је додатни разлог због којег је рад исправно сврстан у хришћанску социологију, јер **систематска теологија подразумева спекулативни и аналитички приступ унутар самих теолошких оквира, док је аутор овог рада фокусиран на практичну примену теолошких идеја у друштвеном контексту**. У том смислу је сасвим тачно да рад припада хришћанској социологији, а не ужој научној области Систематске теологија. Комисија остаје при својој ранијој оцени, наглашавајући да је допринос овог рада највише видљив у домену разумевања теологије у социјалном контексту, а не у домену спекулативне теологије и догматске анализе.

2) Grigorije Durić & Vukašin Milićević, "Fraternity in Humanity and Global Mental Health", *Psychiatria Danubina* 33/4 (2021), 862-866.

У овом чланку се анализира историјска повезаност менталног здравља и религије, и истичу се како позитивни тако и негативни аспекти ове везе. Аутори наглашавају да је све до модерног доба лечење менталних болести углавном било у домену религије, при чему посебно указују на важност међуљудског и друштвеног контекста у разумевању и лечењу ових проблема. Овакав приступ кореспондира са савременим критичким школама мишљења, попут антипсихијатрије, које проблематизују друштвене механизме моћи, доминације и стигматизације. У хришћанском контексту, аутори се осврћу на новозаветне наративе о исцељењу и егзорцизму, користећи их као основу за анализу друштвених и психолошких механизма који доводе до „демонског запоседања“ у свакодневном животу. Посебно се ослањају на антрополошке теорије Ренеа Жирара, анализирајући симболику демона и њихову улогу у колективном поимању менталног здравља. Рад закључује да је демонска опседнутост, пре свега, друштвени феномен и да савремени проблеми менталног здравља могу бити сагледани у светлу теолошких увида које аутори излажу. Међутим, када је реч о методолошком и тематском оквиру овог рада, може се констатовати да он припада домену Пастирске психологије, што је ужа научна област Практичног богословља, а не Систематске теологије. Методолошки, **рад је првенствено усмерен на интерпретацију психолошких и социолошких аспеката демонске опседнутости, уз нагласак на њихову практичну примену у оквиру бриге за ментално здравље.** Насупрот томе, систематска теологија методолошки подразумева аналитичко-спекулативни приступ који се ослања на јасно дефинисане теолошке методе. Уместо тога, аутори овде примењују интердисциплинарни приступ у чијем су фокусу психолошке теорије и социолошке анализе. Иако интердисциплинарност свакако може бити корисна, одсуство методолошког оквира који је својствен систематској теологији онемогућава да се рад сврста у ову научну област. Поред тога, проблем се огледа и у **избору тематског фокуса**, јер је централна тема рада — однос религије и менталног здравља — претежно оријентисана ка пастирском и практичном контексту. Иако аутори разматрају одређене теолошке аспекте, попут концепта братства у Христу, њихова **анализа остаје на општем нивоу и не укључује дубље разматрање теме у оквирима тријадологије, христологије, еклисиологије или есхатологије, хришћанске етике и антропологије, што су**

фундаменталне области систематске теологије. Такође, рад карактерише недостатак систематске повезаности, што се нарочито уочава у одсуству аналитичке интерпретације теме унутар тријадолошког и христолошког оквира. Уместо кохерентно-логичког метода, који је својствен систематској теологији, рад се ослања на тематску разноврсност и илустративни приступ, што су типичне одлике практичног богословља. Закључак је да овај рад, иако доприноси разумевању психолошких и социолошких димензија духовног живота, не испуњава критеријуме неопходне за сврставање у домен систематске теологије. Његова вредност се првенствено огледа у примени у пастирској пракси и промоцији холистичког приступа менталном здрављу, што га чини важним доприносом области пастирске психологије. Стога, Комисија остаје при својој ранијој оцени.

3) “Religion and National/Ethnic Identity – Theological and Contextual Positions in Orthodoxy”, in: *Balkan Contextual Theology: An Introduction*, eds. Stipe Odak, Zoran Grozdanov, London/New York: Routledge, 2022, 30-44.

У овом чланку, аутор се бави питањем односа између религијског и националног идентитета, наглашавајући да је ово питање кључно за разумевање Западног Балкана. Он полази од става да је овај регион био погођен сукобима који су произашли из агресивних етнорелигијских национализама током 20. века. Ослањајући се на Фројдову теорију „нарцизма малих разлика“, аутор тврди да је управо та блискост три националне заједнице – Срба, Хрвата и Бошњака – које деле исти језик и порекло, али су подељене религијом, довела до највећих тензија. Политички развој ових заједница током последњих тридесет година, по његовом мишљењу, сведочи о томе да се етнорелигијски национализам стално обнавља као механизам којим корумпиране националне елите одржавају „стабилоратијски“ баланс моћи. Последица овога је друштвена стагнација региона – демографска, економска, политичка и културна. Аутор посебно истиче да се феномен етнорелигијског национализма не може разумети без критичког разматрања његове агресивне димензије, што он сматра не само академском, већ и моралном дужношћу. Према његовом тумачењу, редукција овог проблема на дневнополитичке оквире

онемогућава дубље сагледавање процеса који су довели до његове доминације у 20. веку. Иако признаје да овај феномен има дугу предисторију, он наглашава да је етнорелигијски национализам у савременом облику превасходно модеран концепт, који је постао доминантан у 20. веку, али чији се корени могу пронаћи у вишевековним амбивалентним процесима. Даље, аутор тврди да друштвена подела заснована на етнорелигијским национализмима није природан исход историјских процеса, већ конструкција којој треба посветити пажњу како би се разумело не само оно што се догодило и што се дешава, већ и шта би могло да се деси у будућности. Он указује на феноменолошки аспект проблема, истичући да етнорелигијски национализам тежи спајању политичке и религијске субјективности, што је кључни елемент савремених балканских националних идеологија. Управо религијска компонента даје овим национализмима додатну деструктивну снагу, јер ствара агресивне претензије на месијанску улогу групне припадности. Аутор посебно наглашава да се у балканском контексту национални и религијски идентитети често поклапају, што се огледа у паролама попут „Срби као небески народ“ или „Бог и Хрвати“. У даљем току рада, аутор најављује историјско и теолошко истраживање српског етнорелигијског национализма, подељено у два дела. Први део се бави његовом предисторијом, разматрајући историјске процесе који су довели до дубоког прожимања српског националног и православног идентитета. Аутор наглашава да етнорелигијски национализам није природан исход ових процеса. Други део анализира историјски развој српског етнорелигијског национализма и његову трансформацију у реакционарну идеологију 20. века. У одељку „Теолошки аспекти проблема“, аутор се кратко осврће на еклисиолошку перспективу националних цркава, тврдећи да се са становишта канонске традиције национална црква, дефинисана као заједница припадника једне нације, може сматрати еклисиолошком јереси. Он истиче да је структура Православне цркве заснована на територијалном, а не етничком принципу. Иако признаје да је универзална природа спасења централна порука Јеванђеља и да искључује сваки облик партикуларизма, па самим тим и национализам, он се не задржава на теолошкој анализи, већ се брзо враћа социолошким и историјским питањима. **Теолошка анализа у тексту заузима свега нешто више од једне странице.** Следи опширно разматрање историјског аспекта проблема, почев од средњег века, преко османског периода, па до хабзбуршке епохе. Аутор такође анализира појаву и деловање Љотићевог Збора, његову идеологију и везу са

етнорелигијским национализмом. Последњи одељак, под насловом „Уместо закључка: Српска православна црква, ревизионизам и култура сећања данас“, бави се односом СПЦ и комунистичких власти, који аутор оцењује као комплексан. Он тврди да је у СПЦ преовладао ревизионизам, да се не спомињу хероји Првог светског рата и Народноослободилачке војске, док се истовремено величају личности попут Милорада Вукојичића. Према ауторовом мишљењу, СПЦ се све више приближава званичној идеологији етнорелигијског национализма, што представља не само питање њене друштвене одговорности, већ и питање њеног опстанка као цркве у суштинском смислу. Аутор наглашава да припада СПЦ и да је у њој служио, али сматра да Црква мора радикално преиспитати своје друштвене ставове и праксе, како оне које подржава, тако и оне које толерише. Он упозорава да, ако СПЦ жели да буде више од корумпиране свештеничке елите једног племенског култа, мора извршити темељну критичку рефлексију о свом односу према национализму. Стога, закључује аутор, питање етнорелигијског национализма је „питање над питањима“. У Реферату, Комисија је закључила да „у раду изостају анализе које методолошки и тематски одговарају ужој научној области Систематске теологије“. Овај закључак се потврђује и опширним приказом садржаја текста: **највећи део рада представља историјску, социолошку и идеолошку расправу, док се аутор теолошком анализом бави само на кратком делу текста.** Стога, Комисија остаје при својој оцени да рад не припада ужој научној области Систематске теологије.

4) „Горгонија“, *Наслеђе* 53 (2022), 311-324.

Комисија остаје при својој ранијој оцени да, иако овај рад представља значајан допринос у егзегетичком преиспитивању традиционалних тумачења Осме Беседе Св. Григорија Богослова, његов фокус је превасходно усмерен на филолошку и историјску анализу текста, што га методолошки сврстава у област Патристике, док се питања из домена Систематске теологије у њему тек узгредно разматрају.

Овај рад анализира један мотив из 8. Беседе Св. Григорија Богослова који је, по ауторовом мишљењу, у литератури и савременим литургијским расправама често

погрешно интерпретиран – нарочито у контексту евхаристије као средства за физичко исцељење. Аутор најпре представља стваралаштво Св. Григорија, живот његове сестре Горгоније, и наглашава њену улогу као парадигме аскезе. Указује да је аскеза добила на значају након престанка мучеништва, што је довело до кризе ауторитета у Цркви. Даље, аутор приступа егзегези спорног одељка, тврдећи да преовлађујуће читање – према којем је Горгонија била исцељена Светим Причешћем – није утемељено у самом тексту. Он нуди дословни превод одељка, при чему користи историјско-критички метод као примарни аналитички приступ, а уједно се ослања и на филолошку анализу, посебно у тумачењу појединих израза. Истиче да Григоријева беседа није биографски наратив, већ литерарна конструкција обликована аутентичним религијским искуством, што аутор повезује са Павловим преображајем на путу за Дамаск. По аутору, за Григорија је искуство живог Бога фундаментално, а без њега вера лако склизне у сујеверје. Аутор у уводу наглашава да је његов мотив за писање овог рада исправљање погрешних интерпретација текста, а затим детаљно разматра историјске и политичке околности настанка беседе, биографске податке о Горгонији и њеној породици, као и значај аскезе у њеном животу. На основу литургијских студија покушава да реконструише контекст у којем је настала беседа, анализирајући значење израза који описују Горгонијину молитвену праксу и њен однос према евхаристији. Такође, разматра питање њеног крштења и циљеве њеног аскетског живота. Тек у закључку, аутор примењује апстрактно-аналитички приступ, доводећи своје резултате у везу са систематском теологијом. Он наглашава да аутентично религијско искуство има кључну улогу у изградњи црквене заједнице и позива се на Павлов концепт различитих харизми као елемената тела Христовог. Овај став, по њему, не умањује, већ управо афирмише сакраменталну природу односа између Бога и човека.

Комисија је оценила да рад представља вредну егзегетску корекцију традиционалних тумачења 8. Беседе Св. Григорија Богослова, али да је његов **фокус првенствено на филолошким и историјским питањима** – што га сврстава у област патристике, а не у ужу научну област систематске теологије. **Квантитативно и квалитативно, систематско-богословски аспект присутан је тек маргинално, углавном у уводу и закључку**, што, по мишљењу комисије, није довољно да се рад сврста у ову област.

Комисија остаје при ставу који је заузела у свом претходном извештају, уз још детаљније образложење о радовима жалиоца, како је другостепени орган и тражио.

КОМИСИЈА:

Еп. Проф др Игнатије Мидић

Редовни професор

Православног богословског факултета Универзитета у Београду

Проф. др Александар Баковац

Редовни професор

Православног богословског факултета Универзитета у Београду